

**ЕКОНОМІЧНІ ВИМІРИ СПРАВЕДЛИВОСТІ
У ПОЛІТИЧНИЙ ФІЛОСОФІЇ А.М. ЯНГ:
СТРУКТУРНА НЕРІВНІСТЬ ТА ПОЛІТИКА ВІДМІННОСТЕЙ**

Глушко Т. П.

*доктор філософських наук, професор,
професор кафедри філософії*

*Український державний університет імені Михайла Драгоманова
м. Київ, Україна*

Сучасна пост-ролзівська традиція аналізу соціальної справедливості включає в себе цілу плеяду мислителів, однією з представниць котрої є й відома американська дослідниця політичної філософії А.М. Янг. Останній належить суттєва роль у трансформації даної проблематики та виведенні її на принципово новий рівень. Адже дослідниця досить аргументовано доводить, що несправедливість розкриває себе не стільки в розподілі ресурсів, скільки в *інституційно закріплених структурах пригнічення та домінування*. Тому досягнення справедливості у сфері економічних процесів *потребує зміни саме структурних умов їхнього функціонування*, а не лише перерозподілу індивідуальних благ. Таким чином, мислителька виступає проти редукування економічної справедливості до прибутків, багатства та ресурсів, адже нерівність у доходах стає вже наслідком, а не першопрчиною несправедливої організації суспільного життя. Тому в дослідженнях авторки йдеться не про інструменти перерозподілу, *а про подолання умов, за яких формуються системні переваги одних соціальних акторів відносно інших*.

У такий спосіб А.М. Янг суттєво розширює поняття економічної справедливості, рухаючись від ідеї індивідуального перерозподілу до структурної перспективи, де *економічна експлуатація стає наслідком системних соціальних ролей та нерівності*. Дослідниця показує, що класична ліберальна модель ігнорує структурні нерівності, які продукуються через приналежність до окремих суспільних груп, наприклад, гендерних, етнічних, расових, культурних та ін. Мислителька наголошує, що сучасні демократії дійсно передбачають такі структурні нерівності у соціальній та економічній владі, доступі до знань, статусі тощо.

Як бачимо, критична теорія дослідниці передбачає, перш за все, аналітику соціально організованого виробництва структурної

економічної нерівності, в умовах якої влада деяких соціальних груп часто дозволяє їм визначати поняття загального блага в той спосіб, який відповідає саме їхньому досвіду, світогляду та пріоритетам. Ключовими аспектами соціальної несправедливості, в такому проблемному контексті, стають *норми та інститути*, які є ядром організації соціально-економічної реальності суспільства. Таким чином, навіть формально рівні системи можуть відтворювати глибоку несправедливість через інституціонально вкорінені соціальні практики, тоді як «структурні зміни могли б дати змогу більшій кількості людей розвивати та реалізовувати свої здібності» [1, с. 185].

Показово, що дослідниця виокремлює, у межах своїх аналітичних розвідок, п'ять форм структурної нерівності, таких як *експлуатація, маргіналізація, культурне домінування, насильство та відсутність участі в процесах прийняття рішень* [див. 2]. В економічному контексті важливі, перш за все, перші дві: *експлуатація*, як використання праці однієї групи для вигоди іншої, де прибуток не створюється внеском домінуючої групи, та *маргіналізація*, яка передбачає, що окремі суспільні групи отримують менше економічних можливостей як то низькооплачувана праця та слабке представництво у владних структурах. Також *маргіналізація* являє собою *економічне невизнання*, тобто виключення людей та суспільних груп з ринку праці, виробництва та споживання. Зокрема йдеться про безробітних, людей з інвалідністю, внутрішньо переміщених осіб тощо. Тоді економічна несправедливість проявляється не просто у бідності, яка стає вже наслідком, а саме у виключенні індивідів з економічної структури суспільного життя.

Відповідно, економічна експлуатація постає як частина такої структурної нерівності, де одні групи систематично отримують менше доступу до ресурсів, влади та можливостей. Важливо, що дослідниця задіює не тільки суто марксистський контекст поняття експлуатації, а й більш широкий спектр його тлумачення, ведучи мову про різні види неоплачуваної роботи, такі як турбота про дітей, догляд, гендерна праця в побуті, сервісні економіки, які обслуговують інтереси гегемонів в глобальній площині тощо. Відповідно, *ринки можуть виглядати «вільними», але бути структурно експлуативними*. Так економічна залежність жінок надає багатьом чоловікам нерівну владу в сім'ї, що є *«описом гендерної різниці як структурної різниці»* [1, с. 93]. Тому А.М. Янг підкреслює, що експлуатація виникає саме через взаємодію соціальних ролей та інституційних структур, а не тільки через свідомі дії окремих людей. При цьому «для кожної структурної несправедливості існує узгодженість серед впливових суб'єктів, чії інтереси обслуговуються цими структурами» [3, с. 148]. Йдеться в тому

числі й про міжнародні інституції та їхній зв'язок з великими корпораціями та заможними державами.

Мислителька звертає увагу, що при обговоренні економічної справедливості часто не приділяється належної уваги структурам прийняття рішень, тоді як саме останні відтворюють розподільчу нерівність та несправедливі обмеження у житті людей та створюють ситуації, коли «формально рівноправні процедури дозволяють групі, що має більшу чисельність та ресурси, домінувати над рештою» [2, с. 94-95]. Відповідно, *політика відмінностей* має враховувати потреби та можливості всіх суспільних груп, а не намагатися «універсалізувати» правила, приховуючи системні форми пригнічення та експлуатації.

Звідси у А.М. Янг з'являється й структурне пояснення бідності, аналіз якої вимагає врахування саме соціально-економічних структур, таких як ринки праці, моделі інвестування, закони тощо. Важливо також, що дослідниця доходить висновку про те, що усі учасники інституційних структур *несуть колективну відповідальність за несправедливість*. У такий спосіб в її спадщині формується *ідея розподіленої відповідальності* за участь у структурах, які породжують та відтворюють несправедливість.

Отже, за А.М. Янг, в економічній площині важливо реорганізувати саме структури, – як локальні, так й глобальні – які визначають хто включений в економічні процеси і як ця праця винагороджується. Дослідниця підкреслює необхідність *трансформації соціальних механізмів*, які систематично обмежують можливості окремих суспільних груп та наполягає на важливості інституційних реформ, які забезпечать усім соціальним акторам дійсний доступ до ресурсів та влади. Відповідно, умовами формування економічної справедливості мають бути, з точки зору дослідниці, не тільки *інклюзивна демократія*, а й *визнання групових відмінностей та системне усунення структур пригнічення*.

Література

1. Young I.M. Inclusion and Democracy. Oxford: Oxford University Press, 2002. 304 p.
2. Young I.M. Justice and the Politics of Difference. New Jersey: Princeton University Press, 1990. 286 p.
3. Young I.M. Responsibility for Justice. Oxford: Oxford University Press, 2011. 195 p.